

МАРИНА НИКОЛИЋ, СВЕТЛАНА СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК, *СРПСКИ ЈАВНИ ДИСКУРС У ПАНДЕМИЈИ.*

Београд: Институт за српски језик САНУ, 2022, 210.*

Година 2020. остаће упамћена као почетак пандемије ковида 19. Пандемија вируса утицала је на свакодневни живот, увукла се у све сфере друштва, свој траг оставила је и у језику. Промене које су се десиле у српском јавном дискурсу током пандемије забележиле су Марина Николић и Светлана Слијепчевић Бјеливук у монографији *Српски јавни дискурс у пандемији*, која је објављена 2022. године. Овом истраживању претходила су два речника истих ауторки – *Речник појмова из периода епидемије ковида*² и *Речник ковида (тематски и асоцијативни)*,³ као и један рад о дискурсу у пандемији.

Књига садржи седам поглавља: „Увод” (9–14), „Теоријско-методолошки оквир” (15–34), „Речник” (35–80), „Лудички карактер дискурса” (81–94), „Метафоре у јавном дискурсу у пандемији” (95–122), „Манипулативне и персуазивне стратегије у јавном дискурсу” (123–154), „Закључак” (155–164). Финални део монографије садржи „Изворе” (165–166), „Цитирану литературу” (167–176), „Ауторски регистар” (177–180), „Регистар појмова” (181–186), „Мали речник ковида” (187–204), резиме на енглеском (205–206) и руском (207–209) језику и део „О ауторима” (209–210).

Поглавље „Теоријско-методолошки оквир” садржи предмет и циљеве истраживања. Главни циљеви ове монографије су следећи: „1. утврдити одлике српског јавног дискурса у периоду пандемије, нарочито на лексичком и фразеолошком нивоу; 2. анализирати остала језичко-стилска средства карактеристична за српски јавни дискурс у посматраном периоду; 3. разоткрити сугестивна средства и указати на стратегије убеђивања и манипулације; 4. пружити интерпретацију добијених резултата како би се указало на коришћење неравнотеже моћи” (16).

На основу постављених циљева, ауторке издвајају следеће хипотезе, од којих је прва делимично потврђена док су друге две у потпуности потврђене: „1. већим делом језичко-стилска средства у српском јавном дискурсу подређена су манипулативној и персуазивној функцији, што значи да су комуникацијска и обавештајна функција замагљене; 2. манипулативне и убеђивачке стратегије развијају се на свим нивоима (лексичком, фразеолошком, стилском, текстуалном, невербалном), а омогућене су на основу ширег друштвеног контекста, заједничког јавним актерима и реципијентима; 3. судионици у јавном дискурсу суочени са новонасталим стресним околностима реагују и језички емоционално-експресивно с циљем ослобађања (себе и других) од колективног страха, па осим комуникативне и манипула-

* Овај приказ финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-47/2023-01, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

² <http://www.isj.sanu.ac.rs/rechnik-pojmova/>

³ Нови Сад: Прометеј, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2022, 354 стр.

тивне функције, језик у јавној сфери може имати и лудичку функцију” (17).

У другом поглављу ауторке дају и напомене о корпусу и кратак преглед значајнијих истраживања у свету и код нас, која анализирају промене у језику узроковане пандемијом. Након другог поглавља представљени су резултати, који су класификовани у четири поглавља.

Поглавље „Речник” садржи следеће мање тематске целине: „Лексичке карактеристике српског јавног дискурса у периоду пандемије”, „О терминолошкој лексици (и њеном односу према нетерминолошкој лексици)”, „Нове речи и изрази”, „Творбени аспект”, „Порекло”, „Правописни аспект”, „Нови социјални фемининативи”.

Истакнуто је да је током пандемије дошло до реорганизације лексичког система – лексеме из медицинске терминологије постају део јавног дискурса (*асимптоматски, вирусолог, морбидитет, леталитет, оксигенација, респиратор, сој, тријажа*), долази до проширења значења постојећих лексема, настајања нових речи (*САРС-КоВ-2, корона хаос, корона психоза, корона вакцина, коронача, паникдемија*), позајмљивања речи. Ауторке издвајају следећа семантичка поља лексике из периода пандемије: човек (*антиваксер, антивакцинаши, вакциноскептик, вакцинофил*); болест (*законидити, бесимптомни, бустер, ковидоманија*); друштвени процеси, стања, појаве, покрети (*вакционализам, паникдемија, инфодемија, корона апокалипса*); политика (*корона диктатура, корона режим, локдаун, ковид пропусница, ковидократија*); друштвени живот (*корона парти, ковид журка*); образовање (*вебинар, зумовати, семафор модел*); емоције (*корона депресија, ковид хистерија, корона лудило*); уметност и стварање (*корона речник, корона песма*). На основу овакве поделе лексема, ауторке закључују да се најобимније семантичко поље односи на човека, док су семантичка поља образовања, емоција и уметности мање разграната што сведочи о приоритетним областима човекове преокупације у периоду пандемије (52).

Творбена гнезда која су забележена овим истраживањем структурирана су око лексеме *корона* (*короничар, коронске, посткоронски*), *вакцина* (*антивакциниста, вакцинаши*), *вакс-* (*антиваксер, ваксерка, антиваксерка*). Ауторке истичу да се период пандемије може поделити на најмање два раздобља, чији је преломни тренутак појава вакцине, о чему сведочи и корпус наслова чији избор издвајају.

Утврђено је да највећи број позајмљених речи долази из енглеског језика (*ковид, инфодемија, ковидиот, фејкњуз, локдаун, коронафобија, шатдаун, корона хајп, корона челинци*).

Као посебне правописне проблеме ауторке издвајају: писање званичног назива вируса и болести; писање сложених јединица чији су први формант *корона* и *ковид*; писање сложених јединица са новим индеклинабилним дестерминаторима.

Узимајући у обзир досадашњу праксу при таксономији вируса, препорука ауторки за писање вируса била би *коронавирус* (70). Препорука ауторки за писање назива болести јесте *ковид*, због осамостаљивања дела саме сложенце и њене лексикализације, и *ковид 19* (правописна норма српског језика не

препознаје полусложеничко писање комбинације речи и броја када је број на другом месту (69–70)). Наводећи препоруку о писању двочланих спојева, при чему се прва реч понаша као непроменљиви придев и одређује другу, садржану у тачки 86а *Правописа српског језика* Матице српске, ауторке препоручују растављено писање сложених јединица са формантом *корона* (*корона журка*, *корона криза*) и *ковид* (*ковид болница*, *ковид пропусница*).

Ауторке су забележиле и употребу социјалних фемининатива, који се све чешће појављују у јавном дискурсу. Наводе да питање новијих фемининатива у српском језику још увек није решено, „али би се, стандардолошки гледано, могли препоручити облици попут *вирулогиња*, *вирусологиња*”, за разлику од распрострањенијих облика *вирусолошкиња*, *епидемиолошкиња*, који не одговарају творбеном систему српског језика (76–77). Ауторке истичу „да се један исти смисао језиком може изразити на различите начине и различитим средствима, па тако инсистирање на моционом суфиксу није неопходно” (77).

У поглављу „Лудички карактер дискурса” указује се на емоционално-експресивну и лудичку функцију језика. Ауторке издвајају језичке игре које су забележене у језику током пандемије. Језичка креативност исказана је игром речима и каламбуром (*Пре се говорило да се треба окружити позитивним људима. А сада се бежи главом без обзира од позитивних људи, Панда једе у просеку дванаест сати дневно. Човек у карантину једе као панда. Зато се ово стање зове пандемија*). Код кратких форми највише се истичу антипословице (*Само сапун Србина спасава, Само самоизолација Србина спасава*).

Резултати истраживања потврдили су да се употребом метафоре постижу убеђивачки и манипулативни циљеви у јавном дискурсу, што је разрађено у петом поглављу „Метафоре у јавном дискурсу у пандемији”. Према критеријуму преовлађујућих импликација, ауторке издвајају метафоре страха (рат, борба, крај света, пакао, непријатељ, убица, чудовиште), метафоре потчињености (школа, непогода/сила из природе, ватра (пожар), вода (поплава), представа) и такмичарске метафоре (спорт) (121).

Шесто поглавље посвећено је стратегијама које површински делују неутрално, а заправо утичу на формирање мишљења о одређеним ситуацијама, људима. Ауторке указују на присуство манипулативних и персуазивних стратегија у јавном дискурсу током пандемије. Забележени су примери поларизација дискурса (*ми : они*), индиректно наређивање и оправдавање политичких активности, фамилијаризација и интимизација при ословљавању, што је у многим случајевима било непримерено. Резултати истраживања показују да се медијски простор користио и за политички маркетинг, те се тиме политизовала тема ковида. Поред вербалне, анализирана је и невербална комуникација.

Свака тврдња у овој књизи јасно је образложена, поткрепљена исцрпним истраживачким анализама. Унето је мноштво примера из медијског дискурса, са друштвених мрежа, из разговорног стила. На крају сваког поглавља истакнути су закључци, а све то сумирано је и у последњем поглављу –

„Закључак”. У *Српском јавном дискурсу у пандемији* забележена је једна епоха, друштвена околност која је утицала и на промене у језику. Ауторке су дале прецизну дескрипцију и анализу српског јавног дискурса током пандемије, разоткриле су јаз између изложеног и прикривеног. Значај ове монографије огледа се у томе што ће резултати овог истраживања послужити лингвистима, социолингвистима, психолингвистима, културолозима и отворити им пут ка новим интердисциплинарним истраживањима.

Милица Рабреновић
Институт за српски језик САНУ
Одсек за стандардни српски језик
milica.rabrenovic@isj.sanu.ac.rs